

Ондың істегі айналдар еңбегі.

Соғыстың алғаны күндерінен бастап көнтеген балкандық металургтер майданға атташы мақсұр болды да, заводтың барлық квалификациялар әйелдер мән балалардың маймына артылды. Маселен, КСРО бойынша изхосдардың күмсіс істейтің аламдатының 80% аудыра әйелдер болса, алғыс орындарданындың еңбасар уесі 24,3% дейін жетті. Әйтеп жүргіншілдік салынышы, алардың көбіндеңіндең күмсіс әйелдер - металонеушілдер, комір шахтилер, металургия, химия салындарындағы тәс есіл. КСРО бойынша 5 міншіншіндең күмсіс әйелдер екінші деңгээлде салындырылғанда 30% аудыра атташылардың күмсіс әйелдер болса, соғыс көрініске Балқан мис комбинатының ендірістік аламдарында 600 - дей гана әйел - жұмысшы болса, соғыс жылдарында опарлы салынышы 2875 жетті, алар мис заводының цехтарындағы жұмысшылардың 46%, байыту фабрикасындағы жұмысшылардың 30%, ал техникалық - ендірістік кызметкерлердің басым көшіншінің курамы. Көнтеген балқандық әйелдер калады, оңшылте басшылық орындарда болып: Нарбінин А.С. талапын аттару комиссияның төраїшімен, Е. Иванова калапын комиссияның тұрмысының ханшысы, М.И.Шербакова калапын деңгээлдеги санкү бомбы меншерлүгінде, козак әйелдердің арасынан шыққан тұрғызын инженер - металург, мемлекеттік кайраткері М. К. Бегалиева аудасын шоканері, инженер - металург болып істесе, Клинова, Старопотебинская мис комбинатындағы жетекші деңгээрлік аудасын басынылар болып калыптады.

*Конъратиңен орнынан
парасқы манинің
А. Ф. Ракосев*

Өндірістегі жиелдер енбекі

STRUCTURE

Балқаш мыс заводының әйелдер кенесі ез жұмыстарын дереу соғыс жағдайына бейімдел, үйымдастыру бюросын құрапы. Бюро құрамына үй шаруасынчағы белсенді әйелдер – Кондреева, Дроzdова, Алферова, Баева, Кадермитова және т.б. кіреп. Олар завод клубының құндағылттық тұракты кезекшілік үйымдастырыды. Азаматтарын майданға аттаныпрын кешегі үй шаруасындағы әйелдер еш кіндықты мойынмай қажет болған кез-келген мамандықты игеруete батыл кіріспін отырды. Соғысқа кеткен ерлердің орынны басу үшін артүрлі мамандықтар алу курстарының жаппай жазылу басталады. 1941-жылдың 5-шілдесінә караі курстарға жазылуға 486 әйел отініш берсе, жаппана 1941 жыл бойына 716 әйел дайындық курстарынан отеді. Олардың шілде жүргізуші мамандының – 166, слесарлықты – 77, токарлықты - 46, электрмен донекерлеуші - 20, транспортерлік - 25, турбина машинисінін көмекшісі мамандының – 41 әйел, коншилігі кешегі үй шаруасынчағы әйелдер игеріп шыкты. Мисалы, Пискунова, Кузнецова, Гуриниалар завод тарихында тұрғында болып шығындырып пешине кен тиесін мамандығын итерсе, Рудникова, Мишурина, Кравченко лар бу краинын машинисі, ал Большакова майданға кеткен ерінін орынны басып, Шарова, Козлова, Суслова сиякты жерлестерімен бірге паровоз машинисі мамандының игеріп алады. Ал стахановшы-коммунист, флотатор Рысаева тек 1942-жылдың шілде айындаға 14 әйелді ез мамандығына баулып шыкты.

Соғыс калкетілігін канагаттаңдыру үшін балкаштық металургтер енбек енімділігін ұдайы арттырып отырды. Бұл жерде де балкаштық назік жандылардын улесі ерекше болды. Комсомол мүшесі Раф Фалиева жоспардан тыс 50 танкке жететін молибден берсе, мыс завсынын флотаторларды Захарова, Москальченко, Безменова, Бредоктар мыс алуды 1,5-2% арттырып, аға флотаторлар Москальченко жоспарлы 82% орнның 86,08% мыс алды, айна 4562 кг. мыс үнемдейді.

Домохозяйки изучают военное дело

Весь 200-миллионный
сталинградский народ образовал
один большой и подлинно
единственный народ — народ пролетарий
сталинградской гвардии. В гвардии
они ищут и находят выражение
всех, которые «воздыхают
сердечной професии», — это
— защитить мужчин, уходи-
ть на фронт. Они всегда
излучают пылком зевом, чтобы
заслужить минуту быть готовы
и погибнуть за защиту социалистической
отчизны.

бюро. Теперь проходят регулярные занятия. Слушатели уже знакомились с предметами математико-химического цикла и изучали противогриппистическую санитарию.

(жазғасы) Өндірістегі айелдер еңбегі

Ал Захарованның юмсомол - жасар бригадасы айна 4500 кт. мыс унемдеп отырды. Негізінен, әйел енбеккерлердің арасында 1942 – жылы Бүкілдәлкіткік социалистік жаһыстың корытындысы бойынша Кастанғай Одактарлын Бүкілдәлкіткік Орталық Конеесі мен КСРО Түсті металллар Халқомының ауспаптасы Кызыл тұм мен «КСРО түсті металллар еңірісінін үздік байту фабрикасы» атагын молибден фабрикасы мен мыс заводының гидроэнергетикасын берілді. Соғыс жылдары әйелдер назік табигаттарына сай келмейтін кандайдамамандыларды айналымсыз итерсе де, он еңірістік шикізат калыптасы жұмыс істеүін ер адамдардан кем камтамасыз еткен жок. Сол кездең ауыр да, күніргі шак туралы тыл аялагері Тұрысынбаға же толғана анымделейді: «Соғыс жылдары күнин 12 сағат жұмыс істеуге тири келді. Жұмыс ете ауыр болды. Үлкен бүнкірлерді колмен тири, вагондардың концентраттардан тазалып, күнин бірнеше тоннадарды аудару онайға соккан жок. Біз ез кольызызben Женісті жақыншылатынымызға сендей. Ол уақытта әйелдерді көлпекті демалыска жібермейтін. "Бәрі де майдан ушын, бәрі де жеке ушін" дей жүріп, әйелдер ұрпақты дүниеге акеупе де улгеріп жатты. (Соғысқа байланысты бесіншінен енбек тарғібы бойынша зият ауыр әйелдер болсандардан 35 күн бұрын және болсанғаннан кейін 28 күн гана жұмыстар болса тылатыны). Мен тұнғышымды 1942 жылы емірге екелдім. Баламмен бір күнде отыра алмадым, Екінші ұлым Серкіттік металлургиялық цехта, еки пештін ортасында тудым. Бұл 1946-ның акыны болатын.

Таза ауанын орынын сабім күкірт газымен тыныстырады. Баламның кіндігін белдіктің айыл басымен кестік". Тұрсынбала Әбекеу жетекшілікке шықты. Бүгінде Тұрсынбала ажанін баласы, 13 немесі, 5 шеберсі бар. Бүгінде "Балашшыметалл" ӘБ енбек ардағері, тәжірибелі балқытушы С. Накыпбековті металургия цехінің улы деп атауда болады. Улы Жәністің басты себептерінің бірі де осы Кенестік әйелдердің адам төзігің жағдайда откен ерен енбектері еді.

Шығыс Конгресстің шахтабары. Өмілдер бригадасы.
Шахтеры Восточного Кузбасса. Женская бригада.

(жалғасы) Өндірістегі әйелдер сұбеті

Балқаш каласының әйелдеріне
Әндиристегі ерлеріміз бен тыскандармыздың орнын басатын
боловайык!

Маусымның 22 күні фашистік агрессорлар біздін елімізді еркісіз соғысқа тартты. Әрине, биық соғыс фашистерді керге біржола кометін болады. Ісіміздің аділ екенін біз жаксы блеміз. Совет халқы езінін касиетті жерін фашистердің табанын таптағайты. Мыс каласының әрбір әйелдерді отан коргау көрегін жұмысалатын материалдарды негұрлым көп өндіру ісіне көмексетсін кезі келді. Бұғын совет халқында ушін ұлы соғысқа аттанды. Бұл соғыста біздін Қызыл Армиямың белгілілігінде оның әлеуметтік мәндерінде де көрсетілді. Соңынан да біздін әркайсымыз берегелмesten, ойланбастан тек езіміз ғана емес, барлық семьямызben құрбанылтырдын қандайына болса шыдан, ез отанымыздың корғауда жауга кирата соқызы беру ушін неге болсада тезуге тиістіміз. Біз совет шекарасын корғауда тізеден кешіп, ерлік курес жүргішті жаткан езіміздің адаптальмыздың мактаныш етеміз. Біз, актив айелдер, ашапар мен кириңдастар мыс каласындағы барлық әйелдердің мәннен дандыға жиже тылдағы ерлерімізге көмек көрсетуге, егер мобилизация бола калған кунде станоктар мен агрегаттарда овардың орнын басуға дайын болуға шакырымымыз.

Біз сіздерді токарлық, электрлік, флотаторлық, слесарлық, загрузчиктық, машинисттік мамандық алу үйірмесіне, запастагы сестра мамандығын алу ушін Қызыл крест мектептеріне жазылуға шакырамыз. Біз езімділін осы шакыруымызға Балқаштагы әйелдер кызу үн косады деп сенеміз. Біздің туысқан Қызыл Армиямыз бен Соғыс-Теніз Флоты жасасын!

Біздің сүйкіт кесеміміз, ұстазымыз және досымыз ұлы Сталин жасасын!

Инженер-техник қызметкерлер әйелдерінің кенесі:

А.И. Винницкая	Р.А. Марголина
И.С. Чвако	А.А. Куденко
Ф.М. Афанасенко	Т.И. Дроздова
Т.Т. Гризько	К.А. Соломина
В.А. Алейкина	Е. Фэбекова
Л.Г. Кадерметова	Г.А. Сакалская
Е. Сикиндина	

«Балқаш жұмысшысы» газетінен 1941 ж. 26 маусым.

(жалғасы) **Өндірістегі әйелдер еңбегі**

Қазақ әйелдері арасынан шыккан тұнғыш инженер-металлург, мемлекет қайраткері Мәдина Қожбанқызы Бегалиева 1899 жылы 19 наурызда Батыс Қазақстан облысы Бекей ордасы ауданына карасты Кылқанды ауылында дүниеге келген. 1935 жылы бүкілодатық өнеркәсіп академиясын инженер - металлург мамандығы бойынша бітіріп, 1935 - 1944 жылдары Балқаш мыс корыту зауытынын аудысым инженері, инженер - металлурргі болып қызмет етеді. Мадина Қожбанқызы Бегалиева "Қартағым көлмейді" деген макаласында былай деп жазады: "Мен Ұлы Қазақ революциясының бірінші күнінен бастап жаңа өмір үшін күрескен бакытты үрпактын жалғасымын. 1931 жылы коммунистік партияның орталық комитетіне Сталин атындағы өндірістік академиясының түсті металдар факультетіне оқуга жіберу жөнінде етініш білдірдім. 1935 жылдың 29 желтоқсанында академияны аяқтаған "Балқаштағы мыс балқыту зауытының бағдарламасы" такырыбында дипломдық жұмысымды корғадым. Квалификациялық комиссияның төрағасы И.М. Будрянский мені оқуды аяқтауыммен күттүктеп: - Бүгін академияда үш мереке, инженер-металлуррг квалификациясы дипломдық жұмысын беске қорғаган казақ қызына бұйырды, - дегенин естігендеге, жүргімді қуаныш пен мақтандыш көрнеді".

"Мен Балқаштағы мыс балқыту зауытына келдім. Ол кезде зауыт аумағында карқынды құрылыш жүргізіліп жаткан болатын. Болашақ нысандардың іргетасы каланып жатты. Тек кана шағын тәжірибе зауыты жұмыс істеп тұрды. Маган құрылыш жұмысына катысуға, жұмысшы металлургтерді дайындауга тұра келді. Уш трубаның бірінші кірпіштерін, мыс зауытының балқыту пештерін ұжымның шешімімен өз қолыммен қойғанымды мактан тұтамын. Бірінші қара мысты жұмысшы қауымы берді. Олардың арасында менің шәкірттерім де болды..."

Қазақ әйелдері арасынан шыккан тұнғыш инженер-металлург, мемлекет қайраткері Мадина Қожбанқызы Бегалиева

(жалғасы) **Өндірістегі әйелдер еңбегі**

Е.Ф. Иванова (1923-1975) Ресейдін Қорған облысында дүниеге келді. Социалистік Еңбек Ері (1966ж) Елизавета Федоровна Иванова 1940 жылдан бастап үш түрлі мамандық бойынша жұмыс істеді. Соғыс жылдарында кран машинисі болып істеген ол женіске косқан үлесі үшін «Енбекте үздік шыкканы үшін», «1941-1945 жж. Ұлы Отан соғысындағы ерен еңбегі үшін» медальдарымен марапатталды. Ол ұзақ жылды еңбек жолында жүз тонналық кранның машинисі, вагонға аудару операторы, кезекші электріктін жұмыстарын үздіксіз аткарды. Үнтактау цехында жиырма тоғыз жыл тынбай еңбек стті. Оның адал еңбегі жоғары бағаланып, 1960 жылы түсті металлургияны дамытуға косқан зор үлесі үшін Социалистік Еңбек Ері атагы берілді. 1961 жылдан металлургтер каласы әйелдер кеңесінің мүшесі, цехтың кәсіподақ комитетінде жұмыс істеді. Ұзақ жылдар қоғамдық жұмыстар аткарып, Балқаш қалалық және Каражанды облыстық Кеңестердің депутаты болып сайланды.

Е.Ф.Иванова
Социалистік Еңбек Ері

(жалғасы) **Өндірістегі әйелдер енбегі**

Чекушина Нина Григорьевна, БКМК-ның мыс байыту фабрикасының аға флотаторы. Балқаш мыс қорыту зауытында 1945 ж. Фабрикалық – зауыт мектебін бітіргеннен кейін келген. Н.Г.Чекушина – Мемлекеттік сыйлықтың иегері, бірнеше рет түсті металлургия саласында, жұмысшы жетекші мамандар арасында болған жарыстарды басқарған, жана шыл, кен байытуда жана әдістерді қолданып, жоғарғы сапалы мыс өндіруге атсалысады. Нина Григорьевна кәсіподак қозғалысының көшбасшысы, комбинаттағы кәсіподак комиссиясының әйелдер арасындағы төрайымы, облыстық кәсіподак комитетінің металлургия саласы бойынша мүшесі болды. 1973 ж. 29 желтоқсанда Н.Г.Чекушинаға Социалистік Еңбек Ері атағы берілді.

Чекушина Нина Григорьевна ұзақ жылғы қажырлы енбегі үшін 1966 жылы Ленин орденімен марапатталып, 1973 жылы Социалистік Еңбек Ері атағын алды. 1975 жылы Нина Григорьевна СССР Мемлекеттік сыйлығына ие болды.

Нина Григорьевна Чекушина
Социалистік Еңбек Ері

